

educational standards, for the integration and efficiency of the markets in the work of Ukraine and the EU. Based on the analysis of PC structures in the Ukrainian legislation and in the practice of the USA and the EU, a holistic and pragmatic structure of the PC is proposed. The economic necessity and adequacy of its components will make them pragmatic, and the consistency with the stakeholders of the labor market of their measurement and evaluation systems will make them conventionally.

Key words: pragmatic structure of indicators of professional competence; meta-competence.

*Одержано редакцією 12.01.2018 р.
Прийнято до публікації 19.01.2018 р.*

УДК 364-78:616-084(045)

Пакушина Людмила,

к. п. н, старший викладач кафедри
соціальної роботи та соціальної педагогіки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна

СХИЛЬНІСТЬ ДО АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ТА РАННЯ ПРОФІЛАКТИКА АЛКОГОЛІЗМУ

Стаття присвячена розгляду проблеми схильності особистості до алкогольної залежності й окресленню складових ранньої соціально-педагогічної профілактичної програми щодо її запобігання у дітей молодшого шкільного віку. Визначено, що схильність особистості до алкогольної залежності є вродженим або набутим особистісним новоутворенням, що формується через вплив на людину як фізичних, так і психологічних травмуючих факторів, які призводять до погіршення процесів функціонування її нервово-психічної сфери. Відповідно, з перших днів перебування дитини у навчальному закладі має проводитися профілактична робота, спрямована на гармонізацію міжособистісних стосунків дорослих і дітей та визнання тверезості нормою життя кожного українського громадянина.

***Ключові слова:** схильність; залежність; алкогольна залежність; алкогольна адикція; алкоголізм; біологічна схильність до алкоголізму; генетична схильність до алкоголізму*

Постановка проблеми. Згідно даних ВООЗ [1] Україна входить у першу десятку за рівнем вживання алкоголю. Цей факт змушує зараховувати проблему алкогольної залежності або алкоголізму населення до найбільш актуальних проблем сьогодення нашої держави.

На думку І. Лисюк алкоголізм – це тяжка хронічна хвороба, що розвивається за рахунок регулярного й тривалого вживання алкоголю та характеризується особливим станом організму: нестримним потягом до алкоголю й деградацією особистості [2, с. 26]. Ця хвороба є невиліковною, а тому для обмеження її поширення серед населення медики, педагоги, психологи та соціальні працівники намагаються виявити причини, фактори та умови алкоголізації неповнолітніх і залежно від цього побудувати власну систему профілактики алкоголізму неповнолітніх. Часто у професійній документації цих фахівців (планах роботи, звітах тощо) зустрічається термін «схильність до алкоголізму». Проте, ні наукові джерела, ні законодавчі документи не подають розкриття його сутності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями алкоголізму та алкогольної адиктивної поведінки присвятили свої дослідження ряд сучасних вітчизняних дослідників (медиків, психологів, педагогів, філософів) серед яких В. Болотова, Н. Бончук, Н. Бурмака, В. Водник, Н. Зобенько, А. Єщенко, Т. Котенко,

І. Лисюк, І. Лобанов, Н. Ляшенко, Н. Максимова, В. Медведєв, О. Христюк, О. Шевченко та інші. Проте термін «схильність до алкогольної залежності» досі не має узагальненого визначення.

Мета статті – визначення терміну «схильність до алкогольної залежності», який на нашу думку є основою для побудови ранніх профілактичних заходів серед дітей молодшого шкільного віку в умовах загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Великий психологічний словник Б. Мещерякова і В. Зінченко [3, с. 461] визначає «схильність до чого-небудь, як (англ. susceptibility) наявність умов для виникнення чогось, підвладність чому-небудь. Приклади: схильність до: повноти, захворювання (шизофренії), ілюзій, паніки, надцінних ідей (у психопатів)». Новий словник російської мови Т. Єфремової [4] дає наступне обґрунтування поняття: «схильність – жіночий рід 1) а) потяг, прагнення до якої-небудь діяльності, заняття, а також обдарованість; б) нахил, схильність до чого-небудь; 2) Інтерес, пристрасть, любов до чого-небудь». Згідно зі словником із практичної психології С. Головатіна термін «схильність» визначається як: «вибіркова спрямованість індивіда на певну діяльність, що спонукає нею займатися. Її основа – глибока стійка потреба індивіда в будь-якій діяльності» [6, с. 477]. Про невтримний і невгамовний потяг до певної активності залежної особистості, що призводить до її здійснення у таких межах, які мають руйнівний характер, зауважує також дослідник В. Лютий [5, с. 159].

Тобто, можна сказати, що схильність до алкогольної залежності – це потяг, інтерес, глибока стійка потреба до споживання алкогольних виробів. Проте, наявність таких ознак може також свідчити про наявність хвороби, а тому варто розглянути роботи науковців, присвячені вивченню виключно проблемі схильності до алкоголізму або до алкогольних адикцій.

У науковій літературі часто згадуються такі терміни як «алкогольна спадковість», «спадкова схильність до алкоголізму» або «біологічна чи генетична схильність до алкоголізму». Так, дослідниця Н. Максимова зазначає, що однією із найбільш прихованих, а тому й підступних форм алкогольної спадковості є біологічна схильність до алкоголізму, яка проявляється у високому рівні толерантності (відсутності опору) до алкоголю, аж до відсутності захисної реакції на передозування. Саме тому люди із біологічною схильністю до алкоголізму п'яніють значно менше і можуть вживати набагато більше алкоголю, ніж люди без біологічної схильності, але при цьому їх ймовірність стати алкоголіками є у чотири рази вищою ніж у осіб із нормальною спадковістю [7, с. 46-47]. Науковець А. Єщенко зазначає, що біологічна схильність, на підставі якої може розвинути хвороблива залежність, успадковується. У 60% осіб, залежних від психоактивних речовин, включаючи алкоголь, виявлені випадки залежності серед найближчих родичів. Доведено існування «гена алкоголізму» – DRD2 (рецептор D2 дофаміну), при цьому кожний додатковий алель A1 обумовлює більш ранній початок алкоголізму [8]. Російські дослідники визначають, що з біологічної точки зору вроджена схильність до алкоголізму – це комплекс генетично обумовлених особливостей нейрохімічних систем мозку, завдяки яким при зловживанні алкоголем стан алкогольної залежності розвивається надзвичайно швидко й злякисно. Клінічними проявами вродженої схильності вважають ранній початок й тяжкий перебіг захворювання у поєднанні із високою прогрідієнтністю (швидкістю формування). Основними клінічними маркерами біологічної схильності до залежності від психоактивних речовин є: наявність двох чи більше кровних родичів, які страждають від алкоголізму чи наркоманії; раннє паління та зловживання алкоголем; синдром мінімальної мозкової дисфункції у дитинстві; емоційна нестабільність, підвищена збудливість, схильність до депресій;

важкий пубертат із переважанням рис психічного інфантилізму; дефіцит уваги; почуття незадоволеності, постійний пошук новизни [9, с. 53-54, 83].

Тобто, доведено, що схильність до алкогольної залежності має біологічне підґрунтя й успадковується від батьків. Важливими проявами біологічної схильності є ранній початок алкоголізації й певні поведінкові реакції, які, можливо, є результатом мікро-травматичних факторів, що вплинули на дитину у ранньому віці й погіршили процеси функціонування її нервово-психічної сфери.

Згідно досліджень Н. Бончук, українські діти вперше вживають алкоголь у середньому з 14 років [10]. Російський дослідник О. Єгоров, підкреслює, що половина дітей до 10 років і 90% до 15 років вперше вживали алкоголь під впливом найближчих родичів, друзів та знайомих [11, с. 7]. Це дійсно свідчить про початок ранньої алкоголізації сучасних дітей, який відбувається переважно завдяки найближчому оточенню. Філософ В. Воднік підкреслює, що більша частина сучасного українського суспільства свідомо ігнорує тверезість, як обов'язкову норму життя. При цьому основними причинами такого становища є перетворення вживання алкогольних напоїв на обов'язковий елемент будь-якого свята чи навіть способу життя; поширення деформованих алкогольних настанов і традицій [12]. Проте, можна припустити, що така ситуація спостерігається не у всіх українських родинах. Напевно, існують ще сім'ї, в яких батьки самі не вживають забагато алкоголю й дітям цього робити не дозволяють. Відповідно, знайомство із алкоголем дітей із таких сімей починається дещо пізніше й алкогольні інтереси також проявляться пізніше. Наприклад, при зниженні рівня батьківського контролю над молододу людиною, яка закінчила школу й переїхала до іншого населеного пункту розташованого далеко від батьків. Або при зникненні у молододу людини провідного стимулу тверезості і раптовій появі певних життєвих труднощів (наприклад, припинення займання спортом через травму).

Таким чином, зловживання алкоголем з раннього віку не може бути тим важливим показником схильності до алкогольної залежності, оскільки початок алкоголізації безпосередньо залежить від поведінки й виховання батьків, а також певних життєвих ситуацій і впливу друзів. Цю думку підтверджує дослідниця О. Христук, яка зауважує, що схильність до алкоголю найчастіше виникає на фоні відхилень у психічному розвитку дитини (психопатії, акцентуації характеру, мінімальна дисфункція мозку) або в разі наявності негативної соціальної ситуації розвитку, помилок батьків у вихованні дітей, особливо небезпечним є наявність алкогольного оточення, а також спадкових передумов алкоголізму. Отже, особистісна схильність до адиктивної поведінки формується поступово, в процесі онтогенезу [13].

Це дає підстави для припущення, що схильність до алкоголізму може бути наявною також і у осіб без генетичних алкогольних обтяжень. Таку схильність можна назвати набутою. І її можуть обумовлювати, як негативні соціальні обставини та недоліки виховання, тобто як психологічні, так і фізичні травми, що призводять до погіршення функціонування нервово-психічної сфери особистості. Тому, саме наявність певних травматичних факторів, що погіршують процеси функціонування нервово-психічної сфери особистості є важливим критерієм схильності до алкогольної залежності. Але до якої категорії їх віднести; медичні, психологічні чи біологічні? Роз'яснення щодо цього питання знаходимо у роботі В. Водніка. Розглядаючи причини та умови алкоголізації українського суспільства, дослідник зазначає, що вони є загальними та індивідуальними. Автор підкреслює, що загальні причини й умови самі по собі не можуть призвести до виникнення та розвитку хворобливої пристрасті до алкоголю у кожної окремо взятої особи. Їх вплив виявляється тільки у взаємозв'язку з конкретними життєвими ситуаціями, особистісними якостями та властивостями особистості (як набутими, так і спадковими), а також умовами її життєдіяльності. Серед

індивідуальних причин та умов пияцтва науковець називає: 1) генетичні (спадкові) причини пов'язані передусім з генетичною схильністю до алкоголізму, а також генетичною схильністю до деяких психічних і соматичних захворювань, які суттєво полегшують процес втягнення особи у пияцтво чи прискорюють розвиток у неї алкогольної залежності; 2) біологічні причини пов'язані передусім з біологічною схильністю до алкоголізму в сім'ї, з перенесенням особою в ранньому дитинстві важких соматичних захворювань і нейроінфекцій, розумовим відставанням, зі зниженням реактивності, з індивідуальною схильністю організму до звикання до алкоголю та з іншими біологічними факторами; 3) психологічні причини пов'язані передусім з рисами характеру особи (невпевненість у власних силах, хворобливе самолюбство, низький опір стресам тощо); з нездоровим психологічним кліматом у сім'ї (вживання алкоголю батьками, сімейно-побутове насильство, фінансові негаразди, важкі побутові умови тощо); з ускладненням міжособистісних відносин; з особливою дією алкоголю на психіку людини тощо [12].

Таким чином, усе вищезазначене дозволяє стверджувати, що індивідуальна схильність до алкоголізму, напевно, має ряд складових, серед яких: по-перше, генетична – обумовлена наявністю алкогольних генів та генів пов'язаних із певними спадковими захворюваннями, що полегшують процес втягнення особи у пияцтво чи прискорюють розвиток у неї алкогольної залежності. Для її визначення необхідні спеціальні медико-генетичні дослідження. По-друге, біологічна складова – характеризується наявністю двох чи більше кровних родичів, які страждають від алкоголізму чи наркоманії, перенесенням особою важких соматичних захворювань і нейроінфекцій, черепно-мозкових травм, наявністю розумового відставання. Визначення цієї складової також потребує відповідних медико-генетичних заключень, а тому її доцільно приєднати до генетичної складової під загальною характерною назвою медико-біологічна. Для окреслення наступних складових розглянемо думки щодо цієї проблеми психологів.

Важливою для нашого дослідження є дефініція запропонована Н. Максимовою. Автор визначає термін «схильність до адиктивної поведінки» як особистісне новоутворення, що детермінує готовність до вживання психотропних речовин [7, с. 161] і виділяє наступні компоненти особистісної схильності до адиктивної поведінки: 1) відсутність мотивації досягнення, аж до відмови вважати себе суб'єктом діяльності; 2) несформованість функції прогнозу поведінки; 3) низький рівень самоусвідомлення, відсутність навичок рефлексії; 4) екстернальний локус контролю; 5) низький рівень самоповаги, аж до неприйняття образу «Я», який, однак, може маскуватися захисною поведінкою, що демонструє завищену самооцінку; 6) самозахисний тип реакції на фрустрацію, що виявляється у відмові від діяльності при зіткненні із найменшими труднощами; 7) суперечливість самооцінки та рівня домагань, що виявляється в алогічності та непослідовності діяльності, пов'язаної з подоланням перешкод; 8) тенденція до втечі від реальності в ситуації фрустрації.

Отже, Н. Максимова підкреслює наявність у схильної до алкогольної залежності особистості певних особистісних проблем психологічного характеру. Цю думку, підсилюють погляди російського адиктолога В. Менделевича. Він зауважує, що для оцінки та включення людини до групи залежних виділяють перераховані нижче ознаки, п'яти з яких достатньо для діагностики клінічної залежності: 1) неможливість прийняття рішень без порад інших людей; 2) готовність дозволити іншим прийняти важливі для нього рішення; 3) готовність погодитися з іншими зі страху бути відторгненими, навіть при усвідомленні, що вони не правильні; 4) труднощі при започаткуванні будь-якої самостійної справи; 5) готовність добровільно йти на виконання неприємних робіт із метою набуття підтримки та любові оточуючих;

б) погана переносимість самотності – готовність прикласти значні зусилля, щоб її уникнути; 7) відчуття спустошення або безпорадності, коли розривається близьке спілкування; 8) охоплення страхом бути зацькованим; 9) висока чуттєвість до найменшої критики чи недовіри з боку інших [14].

Напевно передумовами формування таких особистісних проблем є певні психотравмуючі фактори пов'язані із вихованням у родині та перебуванням у відповідних соціальних закладах (школа, інститут, місце роботи). І цю думку також підтримують дослідники. Так, Б. Ткач, вивчаючи соціальні ситуації розвитку молоді, довів, що передумовами вживання психоактивних речовин є неповна сім'я, вживання психоактивних речовин членами сім'ї, сімейні конфлікти та недостатність близьких взаємин між батьками й дітьми, негативний стиль сімейного виховання, погана успішність у навчанні [15, с. 77]. Науковець Н. Бурмака, вивчаючи психологічні чинники формування алкогольної адиктивної поведінки у підлітків та юнацтва, зазначає, що інфантильні травми в ранніх спогадах спостерігаються у 62% обстежених підлітків із алкогольною адиктивною поведінкою. Найбільш важливими психотравмами дитинства у таких підлітків дослідниця називає: 1) травма відкидання і, у зв'язку із цим, почуття самотності; 2) травма, що пов'язана з тим, що батьки не забезпечують наявності відчуття безпеки у своєї дитини; 3) травма позбавлення самостійності (перевага процесів «злиття» над процесами сепарації і, у зв'язку з цим невпевненість у собі та пасивність). Дитячо-батьківські відносини таких підлітків у дошкільному дитинстві характеризуються: 1) роз'єднаністю; 2) пасивністю; 3) ворожістю; 4) залежністю; 5) відкиданням; 6) поганим ставленням до дитини [16].

Отже, другу складову індивідуальної схильності до алкогольної залежності можна назвати психо-соціальною, оскільки її характеризує наявність соціально-несприятливої життєвої ситуації, що призводить до виникнення особистісних психотравм із подальшим формуванням певного особистісного новоутворення, що детермінує готовність особистості до вживання психотропних речовин.

Відповідно, у цілому схильність до алкогольної залежності можна визначити, як вроджене (наявність медико-біологічної складової), або набуте та поступово сформоване у процесі онтогенезу, особистісне новоутворення (наявність психо-соціальної складової), що характеризується підвищеним інтересом особистості до алкогольних виробів, який швидко змінюється глибокою стійкою потребою до надмірного вживання таких виробів зі швидким формуванням фізичної залежності та злякисним її протіканням.

Зважаючи на усе вищезазначене, можемо констатувати, що профілактику схильності дітей до алкогольної залежності у школі варто розпочинати якомога раніше. Краще робити це із перших днів перебування дітей у школі, тобто ще із молодших класів. І в її основі має бути комплексна медико-психолого-педагогічна профілактична робота із батьками учнів. Для реалізації її у навчально-виховному середовищі потрібна ретельна підготовка та об'єднання зусиль класних керівників, шкільного медичного працівника та соціального педагога чи/та психолога навчального закладу. Для її організації можна використовувати як у групову, так й індивідуальну форму роботи, у вигляді інформаційно-просвітницьких бесід або, краще, тренінгових занять, спрямованих на гармонізацію стосунків у родині й розгляд проблеми тверезості, як норми життя кожного громадянина самодостатньої української держави.

Інформаційний блок стосовно проблеми гармонізації стосунків у родині має бути представлено до уваги батьків психологом та/чи соціальним педагогом. За виявлення певних проблем зі здоров'ям дітей відповідну індивідуальну роботу краще провести медичному працівнику. Взагалі це мають бути добірки актуальної інформації щодо виховання дітей молодшого шкільного віку із урахуванням можливих чи наявних

проблем їх розвитку та адаптації до шкільного навчально-виховного середовища, а також до нового дитячого колективу представлені у цікавій формі. Важливо також у цьому блоці розглянути й питання порушеної чи девіантної поведінки дітей, профілактики агресивності дітей й формування їх терпимого ставлення до інших, а також проблему стосунків дітей і батьків з метою зменшення дитячих психотравм, викликаних непростими соціально-економічними проблемами сучасних батьків.

Наступний інформаційно-просвітницький блок має привернути увагу батьків щодо питання тверезості, як норми життя українського суспільства. Напевно, розпочати його варто зі з'ясування питання ставлення батьків до процесу організації свят як у домашніх умовах, так і у шкільному середовищі. Адже шкільні свята – це невід'ємна складова навчально-виховного процесу, що доповнює й урізноманітнює його, додає йому особливості й неповторності. Зрозуміло, що основними атрибутами шкільного свята мають бути: святковий одяг, прикраси для приміщення де проходить свято, складові розважальної програми, що сформують у учасників свята гарний настрій та відчуття радості й веселощів. Проте, домашні свята також мають бути наповнені рядом розважальних заходів, які будуть певним чином відволікати від святкових столів із алкогольними напоями для батьків. При цьому батькам у досить зрозумілій, по-можливості м'якій, але водночас категоричній формі варто нагадати, що діти не повинні бути свідками їх брутальної поведінки та зловживання ними алкогольних напоїв. Далі такі інформаційно-просвітницькі блоки можна продовжити блоками присвяченими питанням профілактики інших залежностей серед дітей, але не менш актуальних на сьогоднішній день. Наприклад, питання тютюнопаління, комп'ютерних ігор і т. ін. Також важливим, на наш погляд, має бути блок питань стосовно організації здорового способу життя дітей, як у школі, так і у домашніх умовах. Адже батьки й учителя у цих питаннях мають бути одностайними. Саме за таких умов їх діти зможуть добре рости й розвиватися, й радувати своїми успіхами близьких людей та учителів. Невід'ємною складовою ранньої профілактики алкоголізму у школі має бути також робота із педагогічним колективом школи як стосовно алкоголізму, так і стосовно налагодження міжособистісних стосунків дорослих і дітей. У цілому, такі заходи сприятимуть удосконаленню освітньо-виховної роботи із учнями школи і допоможуть запобігти появі можливих психотравмуючих факторів у навчально-виховному середовищі школи.

Нарешті, третьою важливою складовою профілактичної роботи має стати спеціально організована психолого-педагогічна допомога дитині в її особистісному зростанні, спрямована на подолання наявних у дітей внутрішніх психологічних проблем та труднощів шкільної адаптації.

Висновки. Таким чином, чітке визначення поняття «схильність до алкогольної залежності особистості» стало основою для окреслення цілої програми інформаційно-просвітницьких заходів, які, на наш погляд, мають сприяти зменшенню психотравмуючих факторів у житті сучасних школярів молодшого шкільного віку й відповідно попереджати процес розвитку схильності особистості до алкогольної залежності. Така профілактична програма, на наш погляд, має включати як мінімум три основні напрями роботи: робота із батьками, педколективом школи і безпосередньо з дітьми.

Список використаної літератури

1. Україна стала шостою в світі за рівнем вживання алкоголю – ВООЗ. *Українська правда. Життя*: електрон. вид. 13 травня 2014. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2014/05/13/168395/> (дата звернення: 15.01.2018).
2. Лисюк І. В. Алкоголізм у підлітків як важлива медико-соціальна проблема. *Медсестринство*. 2016. №3. С. 26

3. Мещеряков Б., Зинченко В. Большой психоло-гический словарь / Сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. – Санкт Петербург: прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. – 672 с.
4. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. Москва: Русский язык, 2000. 311 с.
5. Лютий В. П. Нехімічні адикції як предмет соціальної роботи. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. №11(270), Ч.ІІ. С. 158-165.
6. Головатин С. Ю. Словарь практического психолога. Минск, 1998. 624 с.
7. Максимова Н. Ю. Безпека життєдіяльності: Соціально-психологічні аспекти алкоголізму та наркоманії: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2006. 328 с.
8. Єщенко А. В. Алкоголь у підлітковому віці — медична й соціальна проблема. «Медико-соціальні проблеми семьи»: електронний журнал. 1 (том 18). 2013 URL: <http://www.mif-ua.com/archive/article/35623> (дата звернення: 15.01.2018).
9. Наркология: национальное руководство / под ред. Н.Н. Иванца, И. П. Анохиной, М. В. Винниковой. Москва: ГЭОТАР – Медиа, 2008. 720 с.
10. Бончук Н.В. Схильність до адиктивної поведінки у підлітків залежно від особливостей системи ціннісних орієнтацій. *Молодий вчений*. № 7(34), 2016 р., С. 62 – 68 URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/7/86.pdf> (дата звернення: 15.01.2018).
11. Егоров А. Ю. Возрастная наркология. Санкт Петербург: Дидактика Плюс, Москва: Институт общегуманитарных исследований, 2002. 272 с.
12. Воднік В. Д. Проблеми профілактики алкоголізму в умовах побудови громадянського суспільства в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Соціологія. № 3 (22), 2014. С. 239 – 255 URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8370/1/Vodnik_239.pdf (дата звернення: 15.01.2018).
13. Христюк О. Л. Проблема алкогольної адикції у сучасній вітчизняній психології. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2 (2). 2012. С. 104 – 112. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/02_2012_2/12holsvp.pdf (дата звернення: 15.01.2018).
14. Руководство по аддиктологии. / Под ред. проф. В. Д. Менделевича. Санкт Петербург: Речь, 2007. 768 с.
15. Ткач Б. М. Індивідуально-психологічні та нейропсихологічні особливості молоді з адиктивною поведінкою: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.04. / Інститут психології ім. Г. С. Костюка Академії педагогічних наук України. Київ, 2006. 211 с.
16. Бурмака Н. П. Психологічні чинники формування алкогольної адиктивної поведінки у підлітків та юнацтва: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.04 / Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2003. URL: <http://referatu.net.ua/referats/7569/148862> (дата звернення 15.01.2018)

References

1. *Ukraine is the sixth largest contributor to alcohol in the world, the WHO* (2014). Ukrainian truth. Life. Retrieved 15/01/2018, from <https://life.pravda.com.ua/health/2014/05/13/168395/>
2. Lysiuk, I. V. (2016). Alcoholism in adolescents as an important medical and social problem. *Medsestrynstvo (Nursing)*, 3, 26 (in Ukr.)
3. *Great psychological dictionary* (2004). In Meshcheriakov, B. & Zinchenko, V. (Ed.). St. Petersburg: praim-EVROZNAK (in Rus.)
4. Yefremova, T. F. (2000). *New dictionary of Russian language. Interpreting*. Moscow: Russkiy yazyk (in Rus.)
5. Liutyi, V. P. (2013). Nonchemical Addictions as a Subject of the Social Work. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchnka (Herald of the Taras Shevchenko National University)*, 11(270), P. II, 158-165 (in Ukr.)
6. Holovatin, S. Yu. (1998). *Dictionary of practical psychologis*. Minsk (in Rus.)
7. Maksymova, N. Yu. (2006). Life safety: Socio-psychological aspects of alcoholism and drug addiction. Kyiv: Lybid (in Ukr.)
8. Yeshchenko, A. V. (2013). Alcohol in adolescence is a medical and social problem. *Mediko-sotsialnyie problemyi semi (The electronic journal "Medico-social problems of the family")*, 1(18), Retrieved 15/01/2018, from <http://www.mif-ua.com/archive/article/35623>
9. *Narcology: national leadership* (2008). / In Ivanets, N.N., Anokhina, I. P., Vinnykova, M. V. (Ed.). Moscow: GEOTAR – Media (in Rus.)
10. Bonchuk, N. V. (2016). The Propensity for the Addicted Behavior Among the Teens Depending on Peculiarities of Values Orientation System. *Molodyi vchenyi (Young Interviews)*, 7(34), 62 – 68. Retrieved 15/01/2018, from <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/7/86.pdf>
11. Yehorov, A. Yu. (2002). *Age narcology*. St. Petersburg: Didaktika Plyus, Moscow: Institut obshchegumanitarnyih issledovaniy (in Rus.)

12. Vodnik, V. D. (2014). Problems Precautions Against Prostitution in the Conditions of Building Civil Society in Ukraine. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Sotsiologhiia (Bulletin of the National University "Legal Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise". Sociology)*, 3(22), 239 – 255. Retrieved 15/01/2018, from http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8370/1/Vodnik_239.pdf
13. Khrystuk, O. L. (2012). The problem of alcohol addiction in modern native psychology. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav (Scientific herald of Lviv State University of Internal Affairs)*, 2(2), 104 – 112. Retrieved 15/01/2018, from http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/02_2012_2/12holsvp.pdf
14. *Addiction Guidance* (2007). In Mendelevych, V. D. (Ed.). St. Petersburg: Rech (in Rus.)
15. Tkach, B. M. (2006). *Individual psychological and neuropsychological peculiarities of youth with addictive behavior* (PhD dissertation). Kiev: G.S.Kostiuk Institute of Psychology of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (in Ukraine).
16. Burmaka, N. P. *Psychological factors in the formation of alcoholic addictive behavior in adolescents and adolescents* (PhD dissertation) *Theses*. Kyiv: Kyiv National University named after Taras Shevchenko. Retrieved 15/01/2018, from <http://referatu.net.ua/referats/7569/148862>

Pakushyna Liudmila

Senior teacher, Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogics), Department of Social Work and Social Pedagogy, Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy, Ukraine

INDIVIDUAL ALCOHOL PREDISPOSITION AND PREVENTION OF ALCOHOLISM

Introduction. Alcoholism is one of the most urgent problems in Ukraine nowadays. This is due to the high level of alcohol consumption by its population. To solve the problem, doctors, educators, psychologists and social workers are trying to identify the causes, factors and conditions for alcoholization of minors, to develop and test their own systems of prevention of alcoholism among minors. Often in the professional documentation of such specialists, the term "propensity to alcohol dependance" occurs. But neither scientific sources nor legislative documents reveal the essence of this term.

Purpose. The purpose of the article is to define the concept "propensity to alcohol dependence of a person" and to develop a program of early prevention of alcoholism in terms of general educational institutions.

Results. We have analyzed the work of researchers who studied the predisposition of individuals to alcoholism. As a result, we determined that the propensity for alcohol addiction of individual is either congenital or acquired, and gradually formed in the process of vital activity of a person. Its main manifestation is a person's increased interest in alcoholic beverages, which quickly turns into a deep and persistent need for excessive consumption. At the same time, there is a rapid formation of physical dependence on alcohol with malignant course. Propensity to alcohol dependance has two components: biomedical and socio-psychological. The biomedical component is the presence of alcoholic genes, genes associated with certain hereditary diseases. It also includes the presence of previously suffered severe somatic diseases and neuroinfections, craniocerebral trauma, which contribute to accelerate the development of alcohol dependence of individual. The socio-psychological component is associated with the errors of family upbringing and the presence of complex life situations that lead to the formation of psychological trauma.

Originality. We have suggested a number of measures for the medical-psychological-pedagogical direction. Their goal is to prevent possible traumatic situations, both in the families of pupils, and in the conditions of the educational institution. These activities include working with parents, with a pedagogical team and directly with children

Conclusion. Thus, the definition of the term "propensity to alcohol dependence of a person" became the basis for the development of a medical-psychological-pedagogical program for the early prevention of alcoholism.

Key words: addiction; alcohol addiction; alcoholism; biological predisposition to alcoholism; genetic predisposition to alcoholism

*Одержано редакцією 02.01.2018 р.
Прийнято до публікації 09.01.2018 р.*